Політологія

УДК 327.82(477-651.2:470-651.1)''2026''

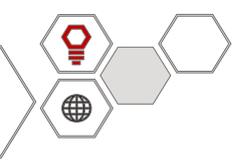
DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18850381>**Консерватизм: нарис основних напрямів та їхніх засад на тлі зламу епох
(неоконсерватизм, палеоконсерватизм, націонал-консерватизм)****Гай-Нижник Павло Павлович,**

доктор історичних наук, Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України,
Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

Прийнято: 12.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

Анотація. Висвітлюються основні засади консервативної ідеології як ідейно-політичного вчення та суспільно-політичного світогляду. Аналізуються основні напрями (течії) консервативної ідеології, які по суті вже являють собою цілком самостійні концепції, що розвиваються разом із геополітичними змінами та суспільно-політичними кореляціями цивілізаційного поступу.

Помітне місце в конструкціях сучасних консерваторів посідають проблеми свободи, рівності, влади, держави, демократії. Більшість консерваторів вважає себе захисниками прав людини і головних принципів демократії. Не заперечуючи плюралістичну демократію, вони висловлюються за критичний підхід до неї, визнаючи взаємозв'язок між капіталізмом і демократією. Значна частина консерваторів ставить на перше місце суспільство, яке, на їхню думку, значно ширше від уряду, історично, етично й логічно вище за конкретного індивіда. У другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. традиційний консерватизм вступив у суперечність із тенденціями суспільного розвитку, що зумовило його трансформацію в кілька нових течій (напрямів).

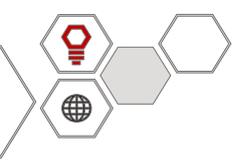

Найґрунтовнішими з них стали неоконсерватизм, традиціоналістський консерватизм, ліберальний консерватизм, палеоконсерватизм та націонал-консерватизм, а також з'явилася категорія “нових правих”.

Обумовлюються та висвітлюються основні витoki, засади та політико-ідеологічні концепції сучасних концептуальних конструктів і напрямів, що відгалужилися від класичного консерватизму в Сполучених Штатах Америки та в Європі. Вказується на їхні витoki та обґрунтовані відмінності, що були зумовлені як суспільними запитами чи ідейною еволюцією, так і геополітичними чи внутрішніми політичними трансформаціями в контексті розвитку трансатлантичної суспільно-політичної думки так званого Заходу загалом, а також поміж Америкою та Європою зокрема.

Аналізуються подібності на відмінності основних конфігурацій сучасного політичного консерватизму: класичного консерватизму, традиціоналістського консерватизму, палеоконсерватизму, консерватизму нових правих, неоконсерватизму, націонал-консерватизму. При цьому відображаються й певні різниці між американськими та європейськими консервативно-світоглядними поглядами тощо і як вони відображаються у політико-ідеологічній площині та у суспільно-світоглядній моделі державного розвитку і системи міжнародних відносин.

Ключові слова: консерватизм, нові праві, традиціоналістський консерватизм, палеоконсерватизм, неоконсерватизм, націонал-консерватизм.

Conservatism: an overview of the main trends and their foundations against the backdrop of the turning point of eras (Neoconservatism, Paleoconservatism, National Conservatism)

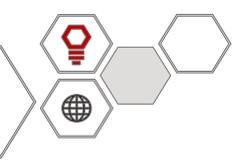
Pavlo Hai-Nyzhnyk,

Doctor of Historical Sciences, Kuras Institute of Political and Ethnic Studies
of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-8912-8398>

Abstract. The main principles of conservative ideology as an ideological and political doctrine and socio-political worldview are highlighted. The main trends (currents) of Conservative ideology are analysed, which in essence already represent entirely independent concepts that develop alongside geopolitical changes and socio-political correlations of civilisational progress.

Issues of freedom, equality, power, the state, and democracy occupy a prominent place in the thinking of modern Conservatives. Most Conservatives consider themselves defenders of human rights and the fundamental principles of democracy. Without denying pluralistic democracy, they advocate a critical approach to it, recognising the interconnection between capitalism and democracy. A significant portion of Conservatives prioritise society, which, in their opinion, is much broader than the government and historically, ethically, and logically superior to the individual. In the second half of the 20th century and early 21st century, Traditional Conservatism came into conflict with trends in social development, which led to its transformation into several new movements (directions). The most fundamental of these were Neoconservatism, Traditionalist Conservatism, Liberal Conservatism, Paleoconservatism and National Conservatism, as well as the emergence of the category of the ‘New Right’.

The main origins, principles, and political-ideological concepts of contemporary conceptual constructs and trends that branched off from Classical Conservatism in the

United States and Europe are discussed and highlighted. Their origins and justified differences are indicated, which were caused both by social demands or ideological evolution, as well as geopolitical or internal political transformations in the context of the development of transatlantic socio-political thought of the so-called West in general, as well as between America and Europe in particular.

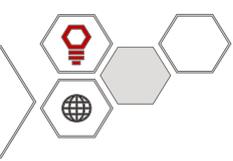
The similarities and differences between the main configurations of contemporary political Conservatism are analysed: Classical Conservatism, Traditionalist Conservatism, Paleoconservatism, New Right Conservatism, Neoconservatism, and National Conservatism. At the same time, certain differences between American and European Conservative worldviews, etc., are reflected, as well as how they are reflected in the political-ideological sphere and in the socio-worldview model of state development and the system of international relations.

Keywords: Conservatism, New Right, Traditionalist Conservatism, Paleoconservatism, Neoconservatism, National Conservatism.

Постановка проблеми. Консерватизм (франц. *conservatisme*, від лат. *conservo* – зберігаю, охороняю) – це не просто політична ідеологія, ідейно-філософське вчення та соціально-політична течія, а радше певний стан розуму або світогляд, що ґрунтується на повазі до традицій та перевірених часом інститутів. Як кажуть, консерватор – це той, хто не хоче змінювати нічого, поки не переконається, що це абсолютно необхідно (і навіть тоді робить це вкрай обережно і виважено).

Здавалося б, ідеологія консерватизму, враховуючи здебільшого традиціоналістський характер українського суспільства, мала б зайняти свою відносно міцну/сталу нішу як у громадській свідомості, так і в політичному житті країни, а отже, й суттєво впливати на державотворчі процеси в Україні.

Проте й досі в Україні немає жодної ідеологічно консервативної політичної партії. Навіть ті політичні сили, що так чи інакше називають себе консервативними насправді далекі від розуміння теорії та ідеології

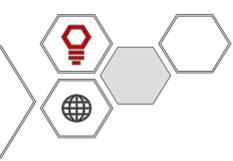
консерватизму, а тим паче від розуміння його напрямів та засад, як і їхні програмові документи, що майже невідомі серед народу (а отже – й серед виборців) [2; 4; 10]. Як наслідок, український консерватизм як суспільно-політичний напрям і як світоглядна ідеологія практично не присутній (про впливовість тут взагалі й годі згадувати) у свідомості населення.

Фактично консервативну думку в Україні (власне, її історичний спадок) досліджують й намагаються поширити лише поодинокі науковці. Проте увесь цей процес закутий, як правило, у вузьке академічно-викладацьке коло та обмежується не лише нечисленними накладами згаданих праць, але й часовою хронологією (надбанням минулого).

Навіть видатні твори ідеолога українського консерватизму В. Липинського, що вийшли з-під його пера в першій чверті ХХ ст., практично є невідомими широкому загалові, хоча й доступні для читання як у друкованому, так і в електронному вигляді. Крім того, новітня світова та вітчизняна дійсність, вимоги, які висуває сьогодні перед нацією, державою та й кожним окремо взятим українцем, вимагають еволюції й консервативної політико-ідеологічної думки відповідно до викликів сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що в Україні практично відсутні праці щодо аналізу напрямів, ідеологічних та теоретичних засад сучасного консерватизму як політичного явища та світогляду, а тим паче – новітні комплексні розробки (концепції) сучасної консервативної політичної думки. Власне з цієї проблеми заслуговує на увагу видана 2008 року антологія «Консерватизм», що дає можливість ознайомитися з вибраними текстами теоретиків і консервативних політиків ХХ століття [11]. З наукових праць, що заслуговують на увагу, відмічу також дотичну до вказаної проблематики ґрунтовну монографію О. Сича «Соціально-консервативний націоналізм: теорія і політика» [13].

Зі свого боку мною було опубліковано трилогію «Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух», що охоплює хронологічно історичну відстань

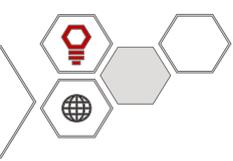
від початку ХХ ст. до 1957-го року, а видана 2026 року друга частина третьої книги охоплює подальший період від 1957-го року до сьогодні, включно із сучасністю та з проєкцією на перспективу [7–9].

Мушу зауважити також, що автор цих рядків (П. Гай-Нижник) свого часу представив власну політичну концепцію політичної ідеології і поточних завдань сучасного українського консерватизму [5], програмових засад сучасного українського націонал-консерватизму [12], а також націонал-консервативний погляд на сучасне розуміння національної ідеї (національних цінностей, цілей, завдань і безпеки тощо) [6].

Отже **метою і завданням** цієї праці є аналіз і виклад основних теоретичних та ідеологічних засад сучасного класичного консерватизму, неоконсерватизму, палеоконсерватизму, “нових правих”, націонал-консерватизму тощо. Основними застосованими методами дослідження були: історико-порівняльний, системний, інституційний, інформаціологічний, синергетичний, семіотичний, ідеологічно-морфологічний, діалектичний, дискурсійно-теоретичний аналіз тощо.

Виклад основного матеріалу. Фундамент класичного консерватизму заклав Едмунд Берк у своїй праці «Роздуми про революцію у Франції» (1790 р.), де він протиставив «розум предків» хаосу вуличних повстань і розкритикував спроби побудувати суспільство на абстрактних гаслах, ігноруючи історію. Е. Берк стверджував, що любов до батьківщини починається з любові до сім'ї, громади чи професійного цеху. Класичні консерватори, як-от Майкл Оукшот, вважають, що політичні схеми, вигадані в кабінетах, програють живому досвіду поколінь.

Класичний консерватизм – це не просто політична програма, а справжній інтелектуальний щит проти радикальних потрясінь. Сповідування консерватизму свідчить про повагу до перевірених часом структур. Консерватизм розглядає суспільство як «союз між померлими, живими та тими, хто ще має народитися».

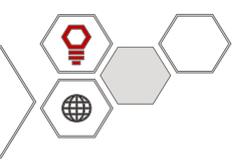
Неоконсерватизм став реакцією на культурні потрясіння 1960-х років та посилення впливу лівих ідей. Класичний консерватизм – це про обережність і традицію, а неоконсерватизм (Neoscons) – це про активну дію та просування цінностей. Класичний консерватизм виріс з аристократичного опору Французькій революції (Е. Берк). Його ще називають ідеологією «старих грошей» та традиційних інститутів. Своєю чергою неоконсерватизм виник у 1960-х роках у США. Багато перших неоконсерваторів (наприклад, І. Крістол) були колишніми лібералами, які «зіткнулися з реальністю» і розчарувалися в соціальних програмах «Великого суспільства» Л. Джонсона.

Щоб зрозуміти неоконсерватизм, важливо подивитися на нього не просто як на набір гасел, а як на інтелектуальну течію, сформовану конкретними мислителями. Вони «перепрошили» старий консерватизм, зробивши його бойовим і філософськи обґрунтованим. Власне, такими шевцями пелюшок неоконсерватизму стали три ключові постаті, які заклали фундамент цієї ідеології: Л. Штраус, І. Крістол і Н. Подгорець.

Лео Штраус фактично заклав філософський корінь неоконсерватизму й вважається його «духовним батьком». Німецько-жидівський філософ Л. Штраус свого часу втік до США від націонал-соціалістів й розробив концепцію, що базувалася на таких трьох ідеологічних китах:

- а) критика релятивізму (вважав, що сучасний лібералізм [3] занадто слабкий у твердженні, що «всі думки рівні», й що така позиція веде до нігілізму);
- б) повернення до класиків (закликав повернутися до Платона та Арістотеля, які вірили в об'єктивну істину та чесноти);
- в) прихований сенс (вважав, що еліта повинна розуміти справжню природу речей, тоді як для мас для підтримки порядку потрібні прості й сильні міфи – релігія, патріотизм та ін.).

«Хрещеним батьком» неоконсерватизму є Ірвінг Крістол, що перетворив філософську ідею на політичну дію. Він починав свою політичну діяльність як троцькіст, але розчарувався в лівих утопіях. Його знаменита фраза про «ліберала,

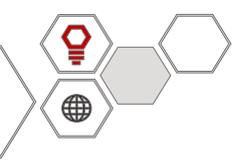
якого пограбувала реальність», стала маніфестом цілого покоління інтелектуалів і визначила шлях з лівиці праворуч для цілого покоління. Тож І. Крістол виставив реалізм проти утопії: він стверджував, що спроби побудувати ідеальне суспільство (через соціальні виплати чи радикальні реформи) лише створюють нові проблеми – наприклад, залежність бідних від держави.

Головним же рупором неоконсервативів став «культурний воїн» Норман Подгорець – довголітній редактор журналу *Commentary*. Його головними наративами стали: Антикомунізм (він був одним з тих, хто переконав республіканців США, що СРСР – це «імперія зла», з якою не можна домовлятися, а треба перемагати через силу) та Моральна ясність (Н. Подгорець наполягав, що американські цінності є універсальними, і США мають моральне право нав'язувати їх світу для загального блага).

У другій половині 1970-х років неконсерватизм розвивали такі видатні особистості як Фрідріх Гаек. Мілтон Фрідман, Даніел Бел, Сеймур Ліпсет та інші. Згодом на арену вийшли такі видатні політики-неоконсерватори як Г. Коль, Ж. Ширак, Ж. Андреотті, Р. Рейган, М. Тетчер та інші.

Американець Рассел Кірк, наприклад, виводив основні принципи американського консерватизму з праць мислителів, письменників та політиків консервативного штибу XVIII–XX ст. Стисло їх можна подати так:

- 1) віра у існування трансцендентного морального порядку, що керує розумом та суспільством;
- 2) відданість звичаям, конвенціям та ідеї наступності;
- 3) віра у принцип передпризначення;
- 4) принцип обережності у житті;
- 5) повага до всієї різноманітності існуючих суспільно-політичних устроїв;
- 6) визнання недосконалості людської природи;
- 7) переконаність у тісному взаємозв'язку свободи та приватної власності;
- 8) добровільність будь-яких спільнот та об'єднань;
- 9) важливість обережних обмежень влади та людських прагнень;

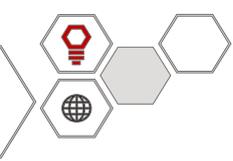
10) визнання необхідності поступових, обережних, обдуманих змін та реформ [30].

Американський консерватизм у трактуванні Р. Кірка незабаром отримав назву традиціоналістського. При цьому сам Р. Кірк первинного значення у сучасній політиці надавав морально-світоглядним питанням: «Велика лінія демаркації у сучасній політиці – зовсім не поділ між лібералізмом та тоталітаризмом. На одному боці – ті, хто визнає вічний моральний порядок в універсумі, незмінність людської природи та вищі обов'язки щодо духовного. На іншому – ті, хто вважають, що тимчасовий, сьогоднішній порядок – єдиний порядок, і єдині потреби – матеріальні, і що можна робити з “людським” усе, що заманеться» [32, р. 239]. Про впливи праць Р. Кірка достатньо сказати, що свого часу віце-президент США Майкл Пенс, вважав його тим, хто справив винятковий вплив на його власну (М. Пенса) політичну філософію та консервативну думку [34].

Представники традиціоналістського напрямку консерватизму також дивляться на концепцію держави загального добробуту зі скептицизмом, проте традиціоналісти виходять зі свого прагнення зберегти старий спосіб життя малих міст.

Якщо класичний консерватизм наголошував на традиціях та органічному розвитку, то неоконсерватизм, що сформувався у другій половині ХХ століття, додав до цієї суміші активність та ідеологічний драйв.

Класичний консерватизм досить стриманий і часто схиляється до ізоляціонізму або «реальної політики» (Realpolitik). Його мета – захист власних кордонів та інтересів, а не зміна світу. Натомість неоконсерватизм – надзвичайно активний і месіанський. Неоконсерватори вірять, що цілком доцільно виважено використовувати силу для поширення власного бачення (моделі) демократії та вільного ринку в усьому світі, навіть шляхом військових інтервенцій. Тож якщо доктрина класичного консерватизму, так би мовити, проповідує свої засади під гаслом: «Змінювати, лише щоб зберегти», а його головний принцип – еволюція,

а не радикальні кроки, то неоконсерватизм готовий до радикальних змін («демократичних революцій»), якщо це допоможе повалити тиранію та встановити прозахідний порядок, активно змінювати світ, щоб захистити західні цінності.

Сучасний новий консерватизм (неоконсерватизм) давно не сповідує ідеалістичні погляди на демократію. Сучасні консерватори проти того, щоби визнавати метою суспільного розвитку свободу особистості. На їхню думку, суспільна мета постає як єдність інтересів держави та нації.

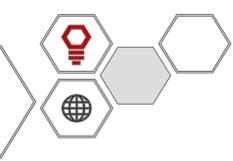
Воля більшості не може бути останньою інстанцією, не можна абсолютизувати громадську думку, адже в сучасних державах її цілеспрямовано формують, нею маніпулюють. Оскільки сучасне суспільство плюралістичне й охоплює багато культур, то єдиної громадської думки бути не може. Кожен обстоює власну позицію, від чого страждає нація, держава.

Неоконсерватори – прихильники елітарної демократії – вважають, що партійна демократія за умов постійної боротьби за владу призводить до того, що громадяни стають неслухняними, розбещеними. Не заперечуючи таких норм політичного консенсусу, як свобода, правова держава, федералізм, вони виступають за політичну централізацію, проголошують концепцію “обмеженої” демократії.

В США зростання неоконсервативних ідей “спровокувала” політика у 1960-х роках президентів-демократів Дж. Кеннеді та Л. Джонсона. Новий ідеологічний рух, власне, виріс з лав розчарованого ліберального політикуму і на перших порах не мав чіткої ідейної визначеності. Невдовзі у 1970-х він розгалужився на дві широкі течії, що були пов’язані з поточною американською політикою, а саме:

1) перегляд політики «Великого суспільства» з критикою концепції держави всезагального добробуту та

2) критика війни у В’єтнамі та як її наслідок (поразка США) спрямованість Сполучених Штатів до розв’язання світових проблем, головною з

яких стали перемога на комунізмом та його ідеологією й, відповідно, боротьба з Радянським Союзом (СРСР).

Найвідомішими й провідними представниками неоконсерватизму, зокрема, є такі діячі, як І. Крістол та його син В. Крістол, Д. Кіркпатрік, Д. Мойніген, Н. Підгорець, Л. Штраус. Однією з принципових розбіжностей між традиціоналістами-консерваторами та неоконсерваторами є стійка антиідеологічність перших та їхня ворожість до різноманітних абстрактних теорій і схем організації ідеального суспільного устрою. Неоконсерватори ж є прихильниками проактивної ролі Америки на міжнародній політичній арені та необхідності втручання у внутрішньополітичні відносини інших держав, виходячи з того, що будь-які загрози світовому демократичному порядку за принципом доміно неодмінно торкнуться самих США.

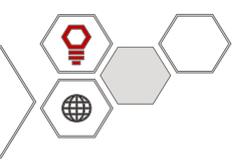
Сучасний *європейський неоконсерватизм* суттєво відрізняється від американського. Якщо в США «неокони» зосереджені на експорті демократії, то в Європі цей рух (часто пов'язаний з терміном «*нова правниця*») фокусується на захисті *європейської ідентичності* від наслідків глобалізації та міграції.

Після першої чверті ХХІ ст. *європейський консерватизм* переживає трансформацію через три фактори:

1. Міграційна криза. Вона змусила навіть поміркованих консерваторів стати більш жорсткими.
2. Зелений порядок денний. Консерватори намагаються знайти баланс між екологією та збереженням промисловості (так званий «зелений консерватизм»).
3. Криза ідентичності. Суперечка про те, чи є Європа лише економічним союзом, чи вона має бути спільнотою з єдиним релігійно-культурним корінням.

Неоконсерватизм же має такі ключові риси:

1. “Моральний компас” у політиці. Неокони вірять, що політика не може бути нейтральною. Вона повинна базуватися на чіткому розрізненні «добра» та «зла». Моральний абсолютизм та ідеологічність неоконсерваторів відкидає моральний релятивізм (ідею про те, що «у кожного своя правда»). Вони чітко

розділяють світ на добро (демократія, свобода, західні цінності) та зло (тиранія, радикалізм, авторитаризм). Політика для них – це інструмент утвердження моральних принципів, а не просто пошук компромісів.

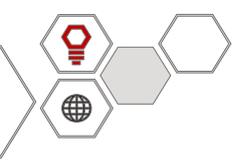
2. Демократичний месіанізм – активна зовнішня політика («Експорт демократії»). Це найбільш впізнавана риса неоконів. Вони вважають, що Захід має не просто захищатися, а активно поширювати свої цінності у світі. Переконавання, що демократія – це найкраща форма правління для всіх народів, і США (або Захід загалом) мають обов'язок її поширювати (це стало ідеологічним підґрунтям, наприклад, для багатьох військових операцій на Близькому Сході). Наріжні камені:

- а) військова міць (підтримка величезних витрат на оборону та армію);
- б) втручання (переконавання, що зміна режимів у диктатурах на демократичні є запорукою глобальної безпеки);
- в) глобальне лідерство (особлива роль США та НАТО як «гарантів порядку» на планеті).

3. Культурна війна (Anti-Woke). У внутрішній політиці неоконсерватори є запеклими ворогами сучасних ліволіберальних рухів. Головний фронт – активний опір «політкоректності», мультикультуралізму та радикальним соціальним змінам, захист «традиційних західних цінностей» як основи цивілізації. Наріжні камені:

- а) захист канону (опір мультикультуралізму, який розмиває національну ідентичність);
- б) традиційні інститути (підтримка сім'ї та релігії як фундаменту, без якого суспільство деградує);
- в) критика соціальної інженерії (категоричне відкинення квот, надмірної політкоректності та «культури скасування»).

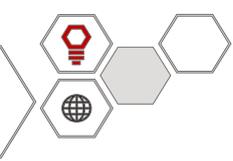
4. Економічний динамізм (неолібералізм). На відміну від старих консерваторів, які могли бути «застійними», неокони підтримують агресивне підприємництво та розвиток технологій. Економічно неоконсерватори є

прихильниками «капіталізму без кордонів». Відтак вони виступають за вільний ринок – мінімум втручання держави, низькі податки та дерегуляція. Водночас намагаються утвердити принцип індивідуальної відповідальності, критикуючи «державу загального добробуту» (welfare state), яка, на їхню думку, робить людей залежними від подачок і вбиває ініціативу.

На початку 1980-х років виникло *палеоконсервативне відгалуження консерватизму*. Колискою його стали Рокфордський інститут та журнал «Chronicles». Серед найвідоміших представників палеоконсерватизму можна вважати редактора «Chronicles» Томаса Флемінга та професора Пола Готфріда. Утім відомості широкому загалові палеоконсерватори набули від початку 1990-х років. Тоді провідний ідеолог палеоконсерватизму Патрік Б'юкенен розпочав кампанію за номінацію на пост президента США від Республіканської партії проти чинного президента-республіканця Джорджа Буша (старшого) у 1992 р. та сенатора Роберта Доула у 1996 р. У 2000 р. П. Б'юкенен вийшов з Республіканської партії та боровся за пост президента як кандидат від Реформістської партії. Зауважу, що у 1992 р. згадуваний вище Р. Кірк, якому тоді було 74 роки, очолював президентську кампанію П. Б'юкенена у своєму рідному штаті Мічіган.

Палеокони визначально вважають себе правонаступниками традиційного американського консерватизму, відстоюють важливість традицій, захищають релігійну, регіональну, національну та західну ідентичність. «Палеоконсерватори наполягають на обмеженні імміграції, згортанні програм мультикультуралізму, децентрації федеральної влади, економічному націоналізмі та ізоляціонізмі у зовнішній політиці, реваншистських поглядах на соціальний порядок та необхідність відновлення старих ліній розмежувань, особливо щодо гендеру, етнічності, раси», – вказує британський дослідник міжнародних відносин М. Фолі [22, р. 39]. Палеокони є відкритими антифритредерами, ізоляціоністами та протекціоністами, і в цьому вони розходяться з неоконсерваторами.

Так, наприклад, ще у 1980-ті роки Р. Кірк критикував позицію неоконсерваторів щодо їхнього намагання поширити демократію й втручання у справи усього світу. Він вважав, що за сучасного світу поняття «демократія» стає надто абстрактним, підміняє реальну легітимність, засновану на існуванні конституційного порядку, справедливості, свободи та парламентського представництва, а отже переконання неоконів у необхідності штучного відтворення у всіх державах земної кулі американської демократії є помилковим. Демократія може виникнути лише природним шляхом, був переконаний Р. Кірк, як результат суспільної згоди. Гонитва ж за ідеалом якогось абстрактного демократичного суспільства лише призведе до всепоглинаючої уніфікації та підгонки культури та політики під єдиний стандарт, що безпосередньо загрожує людській свободі, вважав він наприкінці 1980-х – на початку 1990-х [31; 32, р. 22].

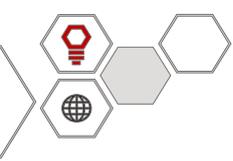
У сучасному світі межа між цими течіями часто розмивається, але ми бачимо нові відгалуження (наприклад, *палеоконсерватизм* – це повернення до ізоляціонізму, або націонал-консерватизм, який робить ставку на національну ідентичність).

Таблиця 1

Чим неоконсерватизм відрізняється від інших «правих»

Питання	Неоконсерватизм	Палеоконсерватизм
Світ	Потрібно втручатися і змінювати диктатури	«Америка/країна насамперед», ізоляціонізм
Торгівля	Глобальний вільний ринок	Протекціонізм, мита для захисту свого
Міграція	Допустима, якщо люди асимілюються	Максимальне обмеження

Американські неокони не визнають схильності людини до насильства і сподіваються на освіту, право, радикальну зміну навколишнього середовища і навіть самої природи людини як засобу створення ідеального суспільства та позбавленого недоліків та обмежень, богоподібної людини. Вони вірять в

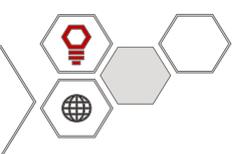
принципову досяжність досконалої, ідеальної, позбавленої недоліків людини та впевнені у тому, що Америка являє собою ідеал суспільного устрою.

У середині 2010-х рр. мало не визначального впливу в Республіканській партії США здобули представники так званих нових правих (або «альт-правих»). Нові праві у своїх політичних позиціях схожі на палеоконсерваторів. Основні засади ідеології нових правих США можна звести до таких принципів:

- протекціонізм у питаннях міжнародної торгівлі;
- переконання у дієвості тиску митних санкцій на міжнародній арені;
- посилена традиціоналістська риторика;
- антиіммігрантська політика;
- зниження уваги до проблем економічної свободи;
- домагання зменшення впливу держави особливо федерального уряду, на життя громадян;
- орієнтація на працівників зникаючих внаслідок науково-технічного прогресу професій (шахтарі, фахівці низки галузей традиційної промисловості та інші);
- майже повне ігнорування питань економічної свободи та фритредерства;
- антиглобалізм;
- прихильність до доктрин президентів Д. Монро, Д. Полка, Т. Рузвельта та концепції «явного переднакреслення» Д. О'Саллівана.

Саме такими є характерні риси політики президента США Д. Трампа, якого, до речі, у передвиборних перегонах підтримував вже згадуваний вище палеоконсерватор П. Б'юкенен.

Зауважу, що спічрайтером Р. Ніксона, а потім директором з комунікацій Р. Рейгана був згаданий вище ультраконсервативний республіканець П. Б'юкенен, який 1992 року поступився у республіканському партійному праймеріз у кандидатстві на президентство США Д. Бушу.

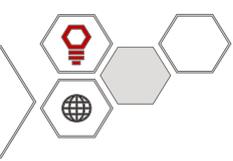

З того часу П. Б'юкенен активно і послідовно проповідував доктрину нового курсу США, яку відображено у його працях *The Great Betrayal: How American Sovereignty and Social Justice Are Being Sacrificed to the Gods of the Global Economy* [17], *The Death of the West: How Dying Populations and Immigrant Invasions Imperil Our Country and Civilization* [18], *State of Emergency: The Third World Invasion and Conquest of America* [19], де він критикував бездіяльність (а деколи і пряме заохочення) владою США нелегальної міграції та демографічну політику в цілому, а також просував ідею побудови стіни на кордоні з Мексикою.

У праці *Went Wrong: How Neoconservatives Subverted the Reagan Revolution and Hijacked the Bush Presidency* П. Б'юкенен піддав критиці зовнішню політику вже Д. Буша-молодшого, зокрема вторгнення США в Ірак та Афганістан [20]. На його думку, Д. Буш підпав під вплив псевдонеоконсерваторів, які насправді були зрадниками ідей Тафта, Голдуотера і Рейгана, позаяк Америка ніколи не проголошувала і не буде проголошувати політику самоізоляції, але, разом з тим, США повинні відмовитися від безкінечних військових втручань [26].

Таке бачення ролі США, яку сповідували не лише П. Б'юкенен, а й С. Пейлін чи сенатор А. Ванденберг, властиво й Д. Трамп, подібне до «джексоніанства». У зовнішній політиці джексоніанці готові боротися за велич і свободу США, вірять в унікальність американської нації, але аж ніяк не прагнуть поширити американські цінності, лібералізм і демократію у зовнішньому світі, й водночас джексоніанці готові повністю відстоювати національні інтереси США. Вони готові боротися проти конкретних загроз, але не за абстрактну ідею. Тому, на їхню думку, не слід пов'язувати міць США будь-якими міжнародними інституціями та нормами міжнародного права [38].

Згодом з'явилася книга П. Б'юкенена *Churchill, Hitler, and The Unnecessary War: How Britain Lost Its Empire and the West Lost the World*, в якій він вказував на хибність зовнішньої політики США, зокрема надання «безкоштовного» захисту Америкою Європі, розширення НАТО на Схід та

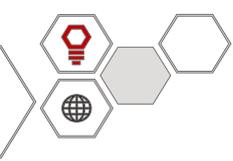
постійні військові втручання США туди, де це не було необхідним, позаяк не становило реальної загрози для американців (бомбардування Югославії, війни в Іраку, Афганістані) [16].

Він вважав, що режим Д. Буша відмовився від розумної політики президента Р. Рейгана і повторював британську безглузду політику самознищення – падіння Британської імперії через перенапругу своїх сил по усьому світу. У провину ставилися також виразна американська гордіня (США є «незамінною нацією»), чванство (США – «global power»), що змушують Америку укладати непотрібні союзи, які США не можуть виконати (зокрема й розширення НАТО на країни колишнього Варшавського договору та балтійські держави).

Зайвим П. Б'юкенен вважав і надмірно напружену політику США у військовому плані (Іран, Сирія, Хезболлах в Лівані тощо) та в світовій економіці й фінансах тощо. Він також критикував перенесення виробництва зі Сполучених Штатів до Китаю і країн Третього світу й висував ідею запровадження високих тарифів, низьких податків та стимулювання внутрішнього виробництва [16].

Аналізуючи праці П. Б'юкенена та політику Д. Трампа, американській аналітик Д. Грінфілд навіть дійшов висновку, що всі теми передвиборної кампанії Трампа 2016 року були озвучені саме П. Б'юкененом у його праймеріз 1992 року, а також у його подальших виступах та політичних колонках [26].

Саме палеоконсерватор П. Б'юкенен 1 березня 2022 р., через кілька днів після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, у колонці *Did we provoke Putin's war in Ukraine?* («Чи ми спровокували путінську війну в Україні?») фактично повторював путінські наративи і звинувачував Білий Дім в агресії Кремля через сприяння руху України та Грузії в НАТО. Україна ж взагалі вважалася ним «Sister State» Росії, на яку зазіхнув Д. Байден й таким чином спровокував повномасштабну війну, Росія ж – матінка («Mother Russia»), а В. Путін – не диктатор – захисник росіян від олігархів та проти переслідувань,

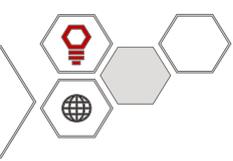
яких вони нібито зазнають в Балтиці, Україні, Казахстані, а також захисник глобальних традиційних цінностей – християнства, сім'ї, нації.

«Що б ми не думали про Путіна, він не Сталін. Він не вбив мільйони людей і не створив архіпелаг ГУЛАГ. Він також не “іраціональний”, як критикують деякі експерти. Він не хоче війни з нами, яка була б гіршою, ніж руйнівною для нас обох. Путін – російський націоналіст, патріот, традиціоналіст і холодний і безжальний реаліст, який прагне зберегти Росію як велику та шановану державу, якою вона колись була, і він вірить, що може бути нею знову», – переконував П. Б'юкенен [15].

Саме цими наративами живилися Д. Трамп та більша частина американських «нових правих», встановлюючи новий курс США щодо Росії та в особистому ставленні до володаря Кремля після приходу до влади у 2025 році.

Торкнувшись адміністрації Д. Трампа під час його другого президентства, принагідно торкнуся й угруповань в його адміністрації зразка 2025-го року. Це, зокрема:

- *рейганівці (неоконсерватори, «примасисти», прихильники геополітичної спадщини і школи Р. Рейгана)*, що вірять у першість США в світі та її супутню відповідальність за контроль міжнародної системи, які переконані у тому, що Америка має й надалі домінувати у світовій системі та захищати такі країни, як Україна (саме гасло Р. Рейгана «Мир через силу» у нього запозичив Д. Трамп для позначення своєї зовнішньої політики щодо російсько-української війни); серед них за трампівських часів можна вказати на таких діячів як сенатор Л. Грем, сенатор Д. Тум, державний секретар М. Рубіо, колишній конгресмен (працював у комітетах з розвідки, збройних сил та закордонних справ), радник президента з національної безпеки, а потім посол США в ООН М. Волтц, його заступник А. Вонг (обидва були звільнені з радників Д. Трампом 1 травня 2025 р.), директор ЦРУ Д. Реткліфф, бізнесмен і консервативний ідеолог С. Беннон та ін.;

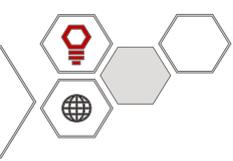

○ *пріоритизатори (вибіркові ізоляціоністи)*, які погоджуються, що США відіграють непропорційну роллю у міжнародній системі, але вважають, що Америка перевантажена і їй необхідно зосередитись на Азії та Західній півкулі, а з Європи та Близького Сходу варто піти;

○ *(не)ізоляціоністи (стимувачі) або «Америка понад усе»*, які заперечують особливу роллю і виняткову відповідальність США у світовій безпеці та розглядають зовнішню політику як уникнення участі Сполучених Штатів в іноземних війнах, а натомість досягнення через тиск сили власних національних інтересів у вузьких сферах чи через низку накиннутих комусь примусових угод – від безкоштовного проходу американських кораблів через Суецький і Панамський канали до повної відмови від підтримки союзників. Віцепрезидент США Д. Ді Венс – яскравий представник останнього табору, як і багато затятих прихильників MAGA; серед них також варто зауважити на таких особах як: Д. Трамп-молодший, І. Кушнер (донька Д. Трампа), Д. Кушнер (зять Д. Трампа), старший радник президента з питань політики С. Міллер, старший директор Ради Національної Безпеки з питань боротьби з тероризмом С. Горк, онлайн провайдерці MAGA Л. Лумер, представник MAGA у ЗМІ Ч. Кірк (застрелений 10 вересня 2025 р.¹) та ін.;

○ *технократи-олігархи*, які є мільярдерами, що мають особисті взаємини з Д. Трампом й інкорпоровані ним у структури державного управління та міжнародну політику США; найвпливовіші серед них – спеціальний посланець президента С. Віткофф, экс старший радник президента, що де-факто очолював Департамент ефективності уряду (DOGE) І. Маск, міністр фінансів С. Бессент і міністр торгівлі Г. Лутнік [1]. А впливовий діяч руху MAGA М. Черновіч у підкасті Т. Карлсона заявив: «Наше завдання – продовжувати домагатися

¹ Заснована Чарлі Кірком конференція організації Turning Point USA (TPUS) стала ареною ідеологічних дискурсів американських консерваторів й, невдовзі, перетворилася на впливову передвиборчу машину. Після його вбивства у вересні 2025 р. керівництво нею взяла на себе його вдова Еріка Кірк. TPUS, яка працює з молоддю, значно розширилася в політичну організацію з розгалуженою інфраструктурою і розширила свої підрозділи до включно тисяч членів, які займаються релігійною діяльністю, масштабною роботою зі ЗМІ та залученням виборців.

впорядкованого управління світом за допомогою американського імперіалізму» [45].

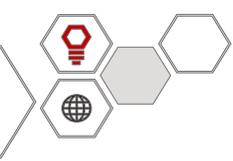
В адміністрації ж США перевагу мають ревні консерватори і християни – неоізоляціоніст Д. Ді Венс, морально-ідеологічними наставниками якого є такі постліберальні діячі цілісного католицизму як А. Вермель або П. Денен, чи, наприклад, неоконсерватор М. Рубіо, або ж С. Беннон – американський апологет радикального європейського нового правого руху (в істеблішменті Республіканської партії дехто називав його правим екстремістом і расистом).

Не варто применшувати й впливи на адміністрацію США неореакційного та технофутуристичного руху «Чорного Просвітництва», що надихає таких діячів, як К. Ярвін, П. Тіль та І. Маск, впливового неоконсерватора конгресмена Ч. Роя, автора консервативного аналітичного центру Security Studies Group Б. Петті, право-консервативного публіциста The Daily Wire М. Волша з або ж поширюваних думок медійного діяча Т. Карлсона, що багато в чому піддані російському псевдоправославному концепту, чи, скажімо, ідеологічні засади, що проголошує такий консервативний аналітичний центр як Клермонтський інститут.

Варто також зауважити і на тому, що сучасний американський консерватизм, спочатку успадкувавши ідеологію класичного лібералізму, переродився у першій чверті ХХІ ст. в такий собі симбіоз традиціоналізму (в американському розумінні) і палеоконсерватизму, що тяжіє до оновлених засад у вигляді нативістського консерватизму нових правих в США².

Європейські неоконсерватори критикують лібералів, які, на їхню думку, завдали суспільству великої шкоди, сподіваючись, що свобода ринкових відносин стане економічними, соціальними й політичними важелями розвитку. Наріжним каменем соціальної політики сучасні консерватори вважають заохочення особистих досягнень, ініціативи. Соціальний захист у державі

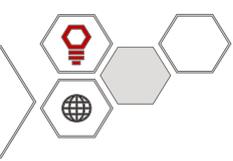
² Нативістська американська партія Know Nothing («Нічого не знаю»), яку було започатковано від 1805 р., мала схожі світоглядно-ідеологічні засади з новими правими США 2010–2020-х років.

повинен поширюватися лише на тих, хто не має змоги працювати. Неоконсервативна свідомість непримиренна до споживацтва. Кожен крок у бік соціальної справедливості сучасні консерватори розглядають як зрівнялівку, послаблення свободи. Коли громадянин сподівається, що держава мусить забезпечити йому комфортне існування, знімаючи чинники ризику, це протиприродно і небезпечно для держави. Адже суспільство розвивається за рахунок ініціативи й відповідальності. Природним, на їхню думку, є те, що в суспільстві існують слабкі (аутсайдери) і сильні особистості.

Помітне місце в конструкціях сучасних консерваторів посідають проблеми свободи, рівності, влади, держави, демократії. Більшість консерваторів вважає себе захисниками прав людини і головних принципів демократії. Не заперечуючи плюралістичну демократію, вони висловлюються за критичний підхід до неї, визнаючи взаємозв'язок між капіталізмом і демократією. Значна частина консерваторів ставить на перше місце суспільство, яке, на їхню думку, значно ширше від уряду, історично, етично й логічно вище за конкретного індивіда. У другій половині ХХ ст. традиційний консерватизм вступив у суперечність із тенденціями суспільного розвитку, що зумовило його трансформацію в неоконсерватизм.

Неоконсерватори наголошують, що суспільство – складна органічна цілісність, а його частини настільки взаємопов'язані, що зміна однієї з них підриває стабільність усього суспільства. У суспільно-політичній сфері не можна діяти за планом або згідно з соціальною теорією. Треба спиратися передусім на досвід. Суспільство вдосконалюється поступово за внутрішніми законами, закоріненими в минулому. Вирішальне значення, на думку сучасних консерваторів, мають звичаї, вподобання, традиції народу. Головним критерієм суспільного розвитку представники цього ідеологічного напрямку вважають зміну звичок, традицій і характеру людей. Сучасні консерватори наголошують, що розвиток суспільства мусить бути безпечним як для окремої людини, так і

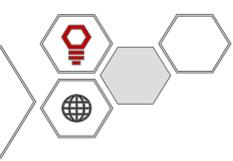

для всього суспільного організму. Важливого значення в удосконаленні суспільства сучасні консерватори надають моральному вдосконаленню людини.

Стабільність – головна умова утвердження істотної цінності орієнтації на людину. Звідси – необхідність протистояти згубному процесу визволення людини від інституціонального обґрунтованого порядку, істотна риса та державний авторитет. Встановлення такого порядку, коли, базуючись на лояльності громадян, вимагається захист державного суверенітету. Держава повинна бути сильною, здатною чітко відображати політичну волю людей. Важливою рисою є також принцип волі, спроможність здійснювати індивідуальну й суспільну ініціативу в межах правових норм. Влада не може бути підпорядкована якійсь функціональній меті соціальної справедливості, рівності, волі тощо.

Традиціоналістський консерватизм, представлений патерналістським крилом в англійському торизмі та французькому голлізмі, німецькими правими консерваторами й частиною соціал-консерваторів Німеччини. Для прихильників цієї течії характерні більші, порівняно з новими правими, акценти на традиціях і релігії. Але якщо в Європі вони роблять ставку на християнство, то нові праві у США – на модерністські «електронні» церкви. Європейські нові праві взагалі відмовляються від іудейських і християнських традицій і виступають за відродження язичництва. А неоконсерватори є прихильниками ліберальних церков.

У першій чверті ХХІ ст. неоконсерватизм переживав певну кризу через невдачі військових кампаній минулого (наприклад, Ірак) та зростання популізму. Проте неоконсерватори залишалися впливовими у питаннях підтримки України у війні з Російською Федерацією та протистояння авторитарним блокам (Китай, РФ, Іран), оскільки саме неоконсервативна логіка каже: «Якщо зло не зупинити на його території, воно прийде до вас додому». Водночас неоконсерватизм часто критикують за «надмірну самовпевненість» у зовнішній політиці, але саме їхні

ідеї про «мир через силу» (Peace through Strength) знову стали актуальними на тлі агресії диктаторських режимів у XXI столітті.

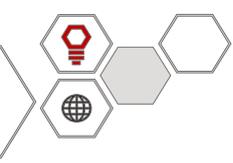
Європейський консерватизм має свої унікальні риси, оскільки він розвивався в умовах багатовікової історії монархій, релігійних війн та формування національних держав. На відміну від американського консерватизму, який більше зосереджений на індивідуалізмі, європейський традиційно робить ставку на спільноту та державність.

Ключові напрямки сучасного європейського консерватизму виразно такі:

1. Християнська демократія. Це найбільш впливова форма консерватизму в Європі. Її суть полягає у поєднанні консервативних соціальних цінностей (сім'я, церква) із соціально орієнтованою ринковою економікою. Основа – принцип субсидіарності: питання мають вирішуватися на максимально низькому рівні (група, місто), і лише за потреби – державою. Значимою рисою є сповідування соціальної відповідальності: на відміну від американських правих, європейські християнські демократи підтримують сильну систему соціального захисту.

2. Євроскептицизм та націонал-консерватизм. З початку XXI ст. цей напрямок став надзвичайно популярним в Європі (наприклад, у Польщі, Угорщині, Франції). Націонал-консерватори підіймають прапор державного суверенітету, виступають проти надмірної централізації влади в Брюсселі (ЄС) і хочуть повернути повноваження національним урядам. Ще одна наріжна засада – культурна ідентичність – жорстка позиція щодо міграції та захист «християнської спадщини Європи». В економічній політиці – протекціонізм: націонал-консерватори часто виступають за захист власного ринку від глобалізації.

3. Ліберальний консерватизм. Ця течія поєднує консервативні погляди на суспільство з ліберальним підходом до економіки (наприклад, Консервативна партія Великої Британії). Ліберальні консерватори є адептами економічної свободи (мінімум втручання держави в бізнес) та прагматизму й готові до

поступових соціальних реформ (наприклад, у питаннях екології чи цивільних прав), але зберігають вірність державним інститутам.

Таблиця 2

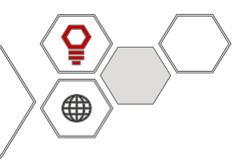
Порівняльна характеристика європейських консервативних сил

Напрямок	Ставлення до ЄС	Економіка	Пріоритет
Християнські демократи	Повна підтримка	Соціальне ринкове господарство	Стабільність та солідарність
Націонал-консерватори	Скептичне («Європа націй»)	Протекціонізм / Національний бізнес	Національна ідентичність
Ліберальні консерватори	Прагматичне (зона вільної торгівлі)	Вільний ринок / Тетчеризм	Економічна ефективність

Слід також зауважити на тому, що сучасний *неоконсерватизм* суттєво відрізняється від *класичного «тихого» консерватизму*. Це активна, а іноді й агресивна ідеологія, яка прагне не просто зберігати традиції, а активно формувати політичну реальність.

Як відомо, *національним консерватизмом* є політичний термін, що використовується для опису варіації консерватизму, який концентрується здебільшого на національних інтересах і який, як правило, має традиційні соціальні та етичні погляди. В європейському контексті він більш схильний до євроскептицизму, ніж стандартний консерватизм, що не підтримує відкрито націоналістичний чи ультраправий підхід. Багато з націонал-консерваторів є соціал-консерваторами й виступають за обмеження імміграції в Європу. Європейські консерватори виступають за право власності. У економічних питаннях вони зазвичай ліберали, погляди яких виходять з класичного лібералізму А. Сміта. Дехто з консерваторів прагне до модифікованого вільного ринку, наприклад, до американської системи, ордолібералізму або національної системи Ф. Ліста. Ці погляди відрізняються від суворого *laissez-faire* тим, що у них державі відводиться роль підтримувати конкуренцію, водночас захищаючи національні інтереси, національне суспільство та ідентичність.

Націонал-консерватизм – це різновид консерватизму, який ставить на перше місце захист національної та культурної ідентичності, часто ґрунтуючись

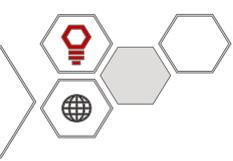

на теорії сім'ї як моделі держави. Він орієнтований на підтримку національного суверенітету, що включає протидію нелегальній імміграції або імміграції як такій, а також наявність сильної армії. Національний консерватизм відходить від економічного лібералізму та лібертаріанства і застосовує більш прагматичний підхід до регуляторної економіки та протекціонізму. Він протистоїть основним принципам лібералізму Просвітництва, таким як індивідуалізм і універсальність прав людини [14; 24; 25; 29, р. 92; 33; 42].

В Європі націонал-консерватори зазвичай дотримуються певної форми євроскептицизму [29, р. 90; 37, р. 306; 44]. Зокрема, у посткомуністичній Центральній та Східній Європі більшість консервативних партій з 1989 року дотримуються національно-консервативної ідеології.

Націонал-консерватизм зосереджується на «загрозах моральному порядку та втраті моральних орієнтирів через релятивізм лібералізму» [46]. Він відкидає основні принципи лібералізму Просвітництва, такі як індивідуалізм та універсальність прав людини. В Америці та Європі національні консерватори виступають за зменшення обмежень влади обраних представників, щоб «розгромити ліберальну державу» [43]. Він протистоїть модернізму, секуляризму, лібералізму, соціалізму, комунізму та анархізму, натомість цінуючи християнську спадщину Європи та «захищаючи» західну цивілізацію. У книзі «Чеснота націоналізму» Й. Газоні критикує Жана-Жака Руссо та Джона Локка за створення «світу мрій», в якому «єврейський та християнський світ» «не мають місця для існування» [39].

Хоча націонал-консерватизм дистанціюється від фашизму, деякі форми того, що вчені, такі як Р. Гріффін, називають «парафашизмом» – тип авторитарного націоналістичного неоконсерватизму, який прагне зберегти традиційні структури, а не переслідувати палінгенетичний ультранаціоналізм – вважаються більш близькими до принципів національного консерватизму, ніж до чистого фашизму [27, р. 121–124]. У своїй книзі «Консерватизм: перевідкриття» (2022) Й. Газоні написав, що «у політичній сфері консерватизм

означає позицію, яка розглядає відновлення, реставрацію, розробку та відновлення національних і релігійних традицій як ключ до збереження нації та її зміцнення з плином часу» [28; 35; 40; 47]. Новітній національний консерватизм дистанціюється від фашизму, розглядаючи його – разом із лібералізмом і соціалізмом – як аспекти сучасності, що «відривають людські задуми від нормативного порядку», і натомість закликає до «відновлення та впорядкування» соціальних, моральних і політичних структур [46].

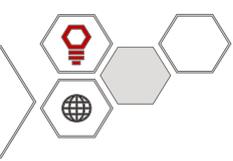
Таблиця 3

Відмінність націонал-консерватизму і ліберального консерватизму

Ознака	Націонал-консерватизм	Ліберальний консерватизм
<i>Кордони</i>	Священні, жорсткий контроль	Відкриті для торгівлі та робочої сили
<i>Міграція</i>	Загроза ідентичності	Економічний ресурс
<i>ЄС / Союзи</i>	Тільки економічна співпраця	Політична інтеграція
<i>Економіка</i>	“Купуй своє”, державна підтримка	Вільна конкуренція, глобалізація

Ідеологічно націонал-консерватизм не є однорідним; його прихильники широко висловлюють підтримку націоналізму, патріотизму, культурної асиміляції та монокультуралізму. Водночас висловлюється протидія інтернаціоналізму, расовій політиці, мультикультуралізму та глобалізму. При цьому вказуючи на рішуче заперечення політичних теорій, заснованих на расовій приналежності, таким чином, крім формулювання своїх політичних тез навколо ідей національності та цінностей, націонал-консерватори також включають ідеї про расу, культуру та релігію для визначення своїх поглядів [21; 23; 36].

При цьому присутнє й глобальне небезпідставне занепокоєння обґрунтованою небезпекою морально-культурного знищення і фізичного виродження цілої раси, що творила світові цивілізації, в її колисці й прабатьківщині – білої раси людей європейського генотипу й етноісторичної культури на Європейському субконтиненті. Звідси питання – хто візьме на себе місію кахетона (останнього бастіона) з порятунку Європи від неоліберального

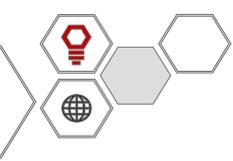
хаосу, що в буквальному сенсі несе смерть європеодному християнсько-консервативному Старому Світові, адже саме націонал-консерватизм є останнім оплотом Заходу проти аморальності, космополітизму, зовнішнього і внутрішнього глобалізму тощо.

Вочевидь саме націонал-консервативні європейські уряди мали б стати на захист західної християнської ідентичності, консервативних, сімейних і моральних цінностей та європейської культури перед загрозою деструктивних нігілістичних суспільних течій, поширенню неосоціалістичного радикалізму й, водночас, ісламістському фундаменталізму як деструктивних і терористичних загроз атлантичній стабільності.

Тож не дивно, що, наприклад, Різдво (як свято) стає новим фронтом у культурних війнах Європи. Праві партії і сили представляють Різдво як символ християнської цивілізації, яка перебуває під загрозою, і позиціонують себе як останню лінію оборони проти ворожого світського лівого руху та ісламістського проникнення через цунамі іммігрантів.

Свого часу риторика з вимогою припинити «війну проти Різдва» в США активно розгорнув канал Fox News, а потім президент США Д. Трамп стверджував, що «повернув» фразу «З Різдром Христовим» у Сполучені Штати, представляючи її як виклик політичній коректності [1]. В Італії прем'єр-міністр Д. Мелоні зробила захист різдвяних традицій центральним елементом своєї політичної ідентичності, а в тріадою цінностей стало гасло: «Бог, Батьківщина, Сім'я».

Вона неодноразово називала це свято частиною спадщини нації, яка перебуває під загрозою зникнення, і виступала проти того, що вона називає «ідеологічними» спробами розмити значення Різдва. Французька партія «Національне об'єднання» та іспанська партія Vox аналогічним чином виступили проти секулярних чи «освічених» спроб замінити релігійні образи нейтральною сезонною мовою та виступили за встановлення різдвяних вертепів у меріях. Партія «Альтернатива для Німеччини» заявила, що різдвяні ярмарки

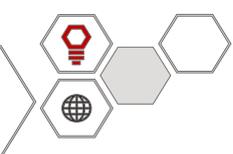
втрачають свій німецький характер, додаючи, що мусульманські традиції витісняють християнські. Тож, картина представляється такою, що здається, ніби європейські жителі Ктограда/Кто-Вілля вже з жахом спостерігають як на їхніх очах Грінч зухвало і безкарно викрадає Різдво. І цей злочинець – мутант неоліберала і мігранта-мусульманина.

Відтак цілком очевидним є те, що Європа стоїть на порозі цивілізаційного знищення. І це є цілковитою, хоч і неприємною правдою для певних країн Європи, що становить загрозу національній безпеці усіх європейських держав, попри те, що їхні уряди роблять вигляд, що не усвідомлюють цього; попри те, що це є «неприйнятною» правдою для т. зв. неоліберального (космополітичного) істеблїшменту і імпотентної політичної верхівки ЄС, яка переймається власним становищем у сьогоденні, а не вирішенням забезпечення безпеки й життя європейців навіть у найближчому майбутті. Йдеться не просто про імміграційні виклики чи загрозу цунамі нелегальної міграції, а про два засадничих розуміння, що (?) таке, власне, «Захід» і що саме є наріжним каменем «західної цивілізації»:

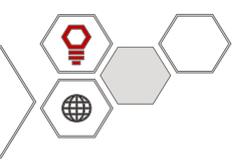
- європеїдна («біла») раса, християнство, звичаї (традиціоналізм), сімейні цінності і націонал-консерватизм (?);
- космополітизм («плавильний казан рас і етносів»), синкретичний мешап, мультикультуралізм, квірізація (ЛГБТКІА+) і неолібералізм (?).

При цьому обидві категорії не виключають ні демократизм, ні свободу слова та особистості, ні права людини та соціальну справедливість тощо, але й не мають означати сваволю чи ворожу пропаганду/діяльність, які підривають європейську національну безпеку (як колективну, так і кожної окремо взятої держави).

Йдеться не лише про провальну міграційну політику, а й про зниження народжуваності, втрату національної ідентичності країн ЄС та придушення свободи думок та політичної (неліберальної) опозиції у суспільній думці. Ніщивна правда полягає ось у чому:

- Хіба «свобода слова» не обмежується цензурою і політичною доцільністю (під прикриттям викликів національній безпеці чи ідеологічних упереджень, накиннутих внаслідок Другої світової чи Холодної війн)?
- Чи боротьба з “ненавистю” та “дезінформацією” в інтернеті керується не правом, а псевдоліберальними страхами, космополітично-вокізмітичними відчуттями та диктатурою толерації денаціоналізації тощо?
- Й, водночас, чи не очевидно, що в іншому відображенні «свобода» вже перетворилася на безлад і сваволлю?
- Хіба суспільство не стикнулося з агресивною квір-пропагандою і диктатом з боку мізерної секти ЛГБТКІА+, що межує з людською деградацією і шизофренічним психозом в суспільстві?
- Може не є тенденція, коли людину намагаються позбавити її коріння (релігійного, національного та гендерного), щоб перетворити на «ідеального споживача»?
- Чи не є фактом те, що Європі накинута культура скасування та «білу провину»?
- Хіба не відбувається масована атака на здобутки та особисту відповідальність?
- Може Захід роками не ганьбили як расистський та сексистський (в тому числі в елітних університетах!) і не причеплювали європейцям вічний комплекс провини за визначенням й апріорі як маркер усіх білих людей на планеті?
- Чи достеменно не зрозуміло усім і кожному, що нерегульована міграція справді є загрозою національній ідентичності кожного з європейських народів й самому існуванню європеїдної раси саме в Європі?
- Хіба не очевидно, що домінуючий леволіберальний світогляд руйнує традиції, сім'ю і націю?

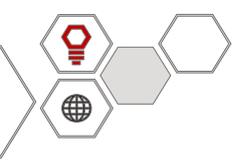

- Чи наглядно не спостережно, що вже відбувається культурний абсурд, відміна ідентичності й зміна антропологічно-расового типу населення Європи?
- Хіба не нівелюються європейські спільні й національні окремішні суспільні, моральні, християнські, традиційні тощо цінності в Європі?
- І чи не є доконаною дійсністю те, що демографічний спад у Європі дійсно має саморуйнівний характер?

Усе це – правда! Правда, що лякає, але яку слід щонайшвидше визнати й усвідомити насамперед європейцям! Хіба це не тотальна загроза європейській культурі та чи не є це передсмертним діагнозом, що попереджає і вимагає термінового застосування комплексного лікування і негайних потужних заходів зі зцілення...

Тож Європа заслужила репутацію міграційного смітника, ренегата і боягуза, що вічно нарікає на когось, але сама не спроможна виявити не те що рішучий чин, а й політичну волю. Риторичним натомість є питання чому об'єднана Європа, усвідомлюючи кризу західної цивілізації, відчуваючи зашморг міграційного цунамі й роз'їдаючі її ідентичність і мораль мультикультуралізм та гендерно-квірову шизофренію, низку деструктивних суспільних течій тощо так і не спромоглася до вироблення бодай концептуально-прикладного бачення власного виживання за умов новітніх викликів і загроз...

Саме націонал-консерватори дотримуються форми культурного націоналізму, що наголошує на збереженні національної ідентичності, а також культурної ідентичності. Як результат, багато хто з них виступає за асиміляцію в домінуючу культуру, обмеження імміграції та сувору політику в галузі правопорядку.

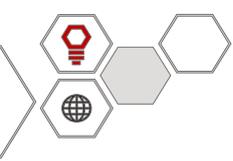
Таблиця 4

Стара Конституція vs Націонал-консервативна візія

Сфера	Нинішня модель (ліберальна)	Консервативна модель (державницька)
Джерело влади	Народ (як сукупність виборців)	Нація (як єдність предків, живих і нащадків)
Армія	Найманий персонал / Мобілізація	Народ-військо (швейцарська модель)
Економіка	Вільний ринок без обмежень	Ринок з національним пріоритетом
Цінності	Моральний плюралізм	Євро-християнська етика та традиція

Національно-консервативні партії підтримують традиційні сімейні цінності, гендерні ролі та суспільну роль релігії, критично ставлячись до відокремлення церкви від держави. За словами австрійського політолога З. Розенбергер, «національний консерватизм вихваляє сім'ю як осередок ідентичності, солідарності та традицій» [41]. Він виступає проти «програми 1968 року» щодо гендерної емансипації.

Висновки. Новітній європейський націонал-консерватизм (часто відомий як «Європейські права» або «Суверенна Європа») остаточно відійшов від старих радикальних рухів минулого століття. Чи не найцікавішим і чи не найяскравішим прикладом еволюції сучасного європейського консерватизму стали Джорджа Мелоні та її партія «Брати Італії» (*Fratelli d'Italia*), адже саме її часто називають представницею націонал-консерватизму, але політика Д. Мелоні – це складний мікс традиціоналізму, атлантизму та прагматизму. Вона створила модель «респектабельного націонал-консерватизму» і довела, що можна мати жорстку риторику щодо міграції та традиційних цінностей, але при цьому залишатися частиною західного мейнстріму, не стаючи «ізгоєм» у Брюсселі. Д. Мелоні обрала шлях «нормалізації» й вибудувала конструкт «інтегрованого націонал-консерватизму». Вона довела, що можна бути консерватором-націоналістом і

при цьому залишатися надійною частиною західного істеблішменту. Її успіх надихнув аналогічні рухи в Іспанії, Франції, Німеччині, Польщі та інших країнах, створюючи новий правий центр у Європі. Тепер це ідеологія «респектабельного суверенітету», яка прагне зберегти Європу як цивілізацію вільних націй, а не як єдину бюрократичну супердержаву.

Таблиця 5

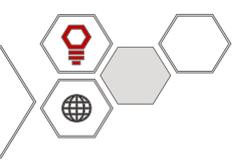
Еволюція ідей

Ознака	Класичний нацкон (XX ст.)	Сучасний нацкон (2026)	Майбутній нацкон (2030+)
Головний ворог	Комунізм	Глобалізм / Woke-ідеологія	Технократична диктатура
Media	ТБ та газети	Альтернативні соцмережі	Децентралізовані мережі (Web3)
Економіка	Аграрна / Промислова	Протекціонізм	ІІІ та роботизоване виробництво

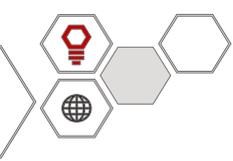
Сучасний європейський націонал-консерватизм є найпотужнішою альтернативою ліберальному мейнстриму. Націонал-консерватизм сьогодні – це найбільш динамічна і водночас дискусійна гілка консервативної думки. Якщо класичні консерватори дбали про «інститути взагалі», а неоконсерватори – про «демократію у світі», то націонал-консерватори фокусуються на збереженні унікального обличчя своєї нації. Націонал-консерватизм перетворився з маргінальної течії на домінуючу силу в багатьох країнах Заходу й не просто захищає «старе», а пропонує активну візію майбутнього, де технологічний прогрес поєднується з жорсткою національною ідентичністю.

В Україні націонал-консервативний рух набуває особливої форми – мілітарного консерватизму, де національна ідентичність і державний суверенітет нерозривно пов'язані з армією та фізичним виживанням нації. Він не просто теоретичний, а практичний, оскільки загартований десятиліттями війни.

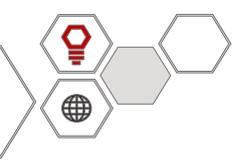
Список використаних джерел:

1. Гай-Нижник П. Доктрина Трампа/Донро і стратегії національної безпеки США (2017–2025): світ на переломі. – К.: Саміт-книга, 2026. – 232 с.
2. Гай-Нижник П. Ідеологія сучасних українських консервативних політичних партій (з огляду на програмові засади УНКП та УКП) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2011. – Вип. 3 (53). – С. 94–115.
3. Гай–Нижник П. П. Лібералізм як філософська, політична та економічна теорія: нарис історії становлення та розвитку // Гілея. – 2014. – Вип. 88 (№ 9). – С. 5–14.
4. Гай-Нижник П. Політична партія «КОЗАЦЬКА СЛАВА» // Українська багатопартійність: політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980-х – початок 2012 рр.). Енциклопедичний довідник. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012. – С. 409–410.
5. Гай-Нижник П. П. Позиції та завдання сучасного українського консерватизму // Гілея. – 2013. – Вип. 74 (№ 7). – С. 346–350.
6. Гай-Нижник П. Українська національна ідея: соборні чинники та визначальні засади // Трансформація української національної ідеї. – К.: Наш формат, 2019. – С. 143–171.
7. Гай-Нижник П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. Кн. I. 1900–1936 рр. К.: Саміт-книга, 2023. 544 с.
8. Гай-Нижник П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. Кн. II. 1937–1945 рр. К.: Саміт-книга, 2024. 588 с.
9. Гай-Нижник П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. Кн. III. Ч. 1. 1945–1957 рр. К.: Саміт-книга, 2025. 528 с.
10. Гай-Нижник П., Яремчук В. Всеукраїнська козацька партія // Українська багатопартійність: політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980-х – початок 2012 рр.). Енциклопедичний довідник. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2012. – С. 150–151.
11. Консерватизм: Антологія. – К.: Смолоскип, 2008. – 820 с.

12. Програма націонал-консервативної партії «БУЛАВА» / Павло Гай-Нижник. – Київ, 2013. – 37 с.
13. Сич О. Соціально-консервативний націоналізм: теорія і політика. – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2019. – 544 с.
14. Berkowitz P. Varieties of conservatism in America. – Stanford, Calif.: Hoover Institution Press, 2004. – 196 p.
15. Buchanan P. Buchanan: Did we provoke Putin’s war in Ukraine? // Standard-Examiner. – 2022. – March 1. URL: <https://www.standard.net/opinion/national-commentary/2022/mar/01/buchanan-did-we-provokeputins-war-in-ukraine/>
16. Buchanan P. J. Churchill, Hitler, and The Unnecessary War: How Britain Lost Its Empire and the West Lost the World. – New York: Three Rivers, 2008. – 544 p.
17. Buchanan P. J. The Great Betrayal: How American Sovereignty and Social Justice Are Being Sacrificed to the Gods of the Global Economy. – New York: Little Brown & Company, 1998. – 384 p.
18. Buchanan P. J. The Death of the West: How Dying Populations and Immigrant Invasions Imperil Our Country and Civilization. – New York: St. Martin’s Press, 2002. – 320 p.
19. Buchanan P. J. State of Emergency: The Third World Invasion and Conquest of America. – New York: Thomas Dunne Books, 2006. – 320 p.
20. Buchanan P. J. Went Wrong: How Neoconservatives Subverted the Reagan Revolution and Hijacked the Bush Presidency. – New York: Thomas Dunne Books, 2004. – 288 p.
21. Ferraresi M. Nationalists Claim They Want to Redefine Conservatism, but They're Not Sure What It Is // Foreign Policy. – 2020. – April 10. URL: <https://foreignpolicy.com/2020/04/10/nationalism-conservatism-hungary-viktor-orban/>
22. Foley M. American Credo: The Place of Ideas in US Politics. – New York, 2007. – 482 p.

23. Franklin P. National conservatism has a future in Britain // UnHerd. London. – 2023. – March 9. URL: <https://unherd.com/newsroom/national-conservatism-has-a-future-in-britain/>

24. Freedman M., Sargent L. T., Stears M. Oxford Handbook of Political Ideologies. – OUP Oxford, 2013. – 736 p.

25. Gallagher B. The national conservatism movement just began – does it have a future? // The Daily Dot. Retrieved. – 2019. – August 11. URL: <https://dailydot.com/debug/national-conservatism>

26. Greenfield J. Trump Is Pat Buchanan With Better Timing // Politico Magazin. – 2016. – September/October. URL: <https://www.politico.com/magazine/story/2016/09/donald-trump-pat-buchanan-republicanamerica-first-nativist-214221/>

27. Griffin R. The Nature of Fascism. – Pinter, 1991. – 264 p.

28. Hazony Y. Conservatism: A Rediscovery. – Forum, 2022. – 480 p.

29. Heywood A. Political Ideologies: An Introduction. – Palgrave Macmillan, 2017. – 348 p.

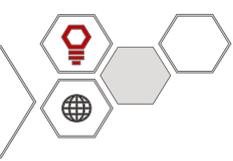
30. Kirk R. The Conservative Mind: From Burke to Santayana. – New York, 1953. – 458 p.

31. Kirk R. The Neoconservatives: An Endangered Species // The Heritage Lectures. – 1988. – N. 178 (Washington, D.C : The Heritage Foundation), 2. URL: <https://static.heritage.org/1988/pdf/hl178.pdf>

32. Kirk R. The Politics of Prudence. – New York, 1993. – 304 p.

33. Littlejohn B. National Conservatism, Then and Now // National Affairs. – 2023. – Summer. URL: <https://www.nationalaffairs.com/publications/detail/national-conservatism-then-and-now>

34. LoBianco T. Pence's Key Influence: Conservative Thinker Russell Kirk // The Indianapolis Star. – 2015. – January 5. URL: <https://www.indystar.com/story/news/politics/2015/01/05/pences-key-influence-conservative-thinker-russell-kirk/21204615/>

35. Luban D. The Man Behind National Conservatism: Yoram Hazony has written the closest thing to a manifesto for intellectuals on the right // The New Republic. – 2019. – July 26. URL: <https://newrepublic.com/article/154531/man-behind-national-conservatism>

36. MacDougald P. What the Hell Is ‘National Conservatism’ Anyway? // New York Magazine. – 2019. – July 19. URL: <https://nymag.com/intelligencer/2019/07/what-the-hell-is-national-conservatism-anyway.html>

37. Mandal V. C. Dictionary of Public Administration. – New Delhi: Sarup & Sons, 2007. – 568 p.

38. Mead W. R. The Jacksonian Tradition // The National Interest. – 1999–2000. – Vol. 58. – Winter. – P. 5–29.

39. “National conservatives” are forging a global front against liberalism // The Economist. – 2024. – February 15. URL: <https://www.economist.com/briefing/2024/02/15/national-conservatives-are-forging-a-global-front-against-liberalism>

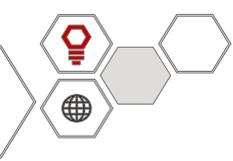
40. Robinson P. M. Yoram Hazony Rediscovered Conservatism // Hoover Institution. – 2022. – June 22. URL: <https://www.hoover.org/research/yoram-hazony-rediscovered-conservatism>

41. Rosenberger S. Europe is swinging towards the right – What are the effects on women? – University of Vienna, 2002. URL: http://www.lolapress.org/elec3/artenglish/rose_e.htm

42. Sibarium A. National Conservatism: A Guide for the Perplexed // The American Interest. – 2019. – August 15. URL: <https://www.the-american-interest.com/2019/08/15/national-conservatism-a-guide-for-the-perplexed/>

43. The American and Russian right are aligning // The Economist. – 2025. – March 20. URL: <https://www.economist.com/united-states/2025/03/20/the-american-and-russian-right-are-aligning>

44. Traynor I. The EU’s weary travellers // The Guardian. – 2006. – April 4.

URL:

https://web.archive.org/web/20060407063841/http://commentisfree.guardian.co.uk/ian_traynor/2006/04/post_15.html

45. Tucker and Mike Cernovich on Nicolas Maduro's Capture, Charlie Kirk's Munder, and Battling Demons // The Tucker Carlson Show. – 2026. – January 6. URL: <https://open.spotify.com/episode/11b0jQdO6iOtaOgf6QwfsN>

46. Varga M., Buzogány A. The Two Faces of the 'Global Right': Revolutionary Conservatives and National-Conservatives // Critical Sociology. – 2022. – Vol. 48 (6). – September. URL: file:///C:/Users/asus/Tracing/Downloads/The_Two_Faces_of_the_Global_Right_Revolutionary_.pdf

47. Yoram Hazony and the Future of Conservatism. – Opinion: Free Expression – WSJ Podcasts // The Wall Street Journal. – 2022. – May 02. URL: <https://www.wsj.com/podcasts/opinion-free-expression/yoram-hazony-and-the-future-of-conservatism/608f3665-664f-4e01-b2e8-268c7b636ab5>